

Petja Grafenauer

Zeleni rez: krajine, rastline, predmeti, površine, ploskve, robovi

Green Cut: Landscapes, Plants, Objects, Surfaces, Planes, Edges

Galerija Equrna, Ljubljana
12. 3. – 26. 6. 2020

Tomaž Brejc je med drugim eden izmed najpomembnejših živečih umetnostnih zgodovinarjev, piscev, podpornikov in tudi kuratorjev žive umetnosti v državi. Pred leti se je iz Ljubljane preselil na slovensko obalo, kjer, kot pravi sam: »Na pomlad vrtnarji začnemo obdelovati vrt, režemo travo, grmovje, drevje ... In ta ideja je prišla v razstveni koncept ...«¹ *Zeleni rez* se je naselil v družinski Galeriji Equrna v Ljubljani, ki jo po smrti doslej najpomembnejše slovenske galeristke Taje Vidmar Brejc že več let vodi njen in Tomažev sin Arne Brejc. Slednji je v sodelovanju z očetom pripravil razstavo o zeleni barvi v slovenski umetnosti zadnjih desetletij, ki so jo odprli tik pred prihodom nadloge, ki nas je v marcu prikrajšala socialnega in s tem tudi kulturnega življenja.

Razstavo je galerija Equrna takoj po najboljših močeh preselila v digitalno okolje, čeprav je prav ta galerija, namenjena predvsem slikarskim praksam, gotovo ena izmed tistih, ki najbolj zagovarjajo fizično občutje stika z umetniškim delom v prostoru – s tem namenom je bila razstava pred epidemijo tudi zasnovana. Zdaj, ko smo znova »na prostosti«, si lahko razstavo od 4. maja 2020 spet ogledamo tudi v živo in si tudi sami utrdimo prepričanje, da je živi stik z vizualno umetnostjo nepogrešljiv za celostno doživetje umetnine in razstave kot celote.

Razstava, ki poleg večinskega slikarstva vključuje tudi nekaj drugih medijev, je nadaljevanje raziskovanja barve v slovenski umetnosti; leta 2014 so v galeriji namreč pripravili razstavo *Back to Black*. Ob odprtju se je zdelo, da je tema razstave padla na plodna tla boja za ekološko osveščenost v subtilni povezavi z vprašanjem, kaj se z zeleno zgodi, ko jo iz prostora narave prenesemo v umetnost, potem pa

se je Brejcema zgodila višja sila in znova je ostal občutek, kot ob U3 leta 1994, da Tomaž Brejc sicer postavlja kakovostne in domišljene razstave, a za las zgreši aktualni trenutek, ker se ta že premakne v neko novo polje.

Zelena, mešanica modre in rumene, je v slikarstvu navzoča že iz prazgodovine, tako v obliki naravnih, zemeljskih tonov in tudi malahita, ki so ga uporabljali predvsem stari Egipčani; Grki so v polje barv prinesli »verdigris«, enega izmed prvih umetnih pigmentov. Barva, ki jo Zahodnjaki pojmujejo kot barvo narave, prebujenja, pomladi, a tudi zavisti, je z nami že tisočletja. Razstavljeni dela, ki jih zelena temeljno zaznamuje, večinoma ostajajo v okviru studio arta – umetnosti, ki nastaja v umetniškem ateljeju, a gre

Herman Gvardjančič, *Tipična krajina / Typical Landscape*, 1975, akril na platnu / acrylic on canvas, 180 × 180 cm, foto / photo: Arne Brejc

¹ Aljoša Abrahamsberg, »Zeleni rez / Green Cut«, *Sodobna umetnost*, <https://www.youtube.com/watch?v=y2X9Lww4uNs>, ogledano 20. 6. 2020.

Zeleni rez / Green Cut, 2020, pogled na postavitev / installation view, Galerija Equrna / Equrna Gallery, Ljubljana, foto / photo: Arne Brejc

za kakovostne slikarske kose, ob tem pa razstava ne pozabi na zelenilo digitalnega prek ikoničnega kosa Vuka Ćosića *DEEP ASCII*, s programom Luke Freliha iz leta 1998, ko je občestvo šele vstopalo v digitalni svet, Ćosić pa nam je takrat ponudil *Globoko grlo*, da smo se kot začarani zazrli v ničle in enice na ekranu.

Ko v maju lahko (upajoč na končnost) opustimo zgolj digitalni pogled na razstavo, je mogoče v galerijo končno spet vstopiti. Ritem postavitve se začne milo, s sliko Zdenke Žido iz leta 2013, tej pa takoj sledi že omenjeni Ćosićev digitalni video.

V prvem razstavnem prostoru je desna stena namenjena geometrijski abstrakciji z deli dveh manj znanih avtorjev, akrilom Beti Bricelj iz letošnjega leta in serigrafijo Josipa Gorinška iz leta 1987. Z lahkoto zanemarimo 33-letno razliko v času njenega nastanka in ju beremo kot sorodna izraza te v slovenskem prostoru še precej neraziskane in zato morda precej nevidne umetnostne usmeritve. Na drugi strani se jima pridružuje slika-objekt Mojce Zlokarnik, fikcija zelenega laptopa, ki je nastala z združitvijo dveh slikarskih plošč v prepoznavnem umetničnem načinu.

Nenavadno Jerajevo delo in Weinbergerjev strupeno zeleni napad NLP mehčata postavitev ostrih robov. Ob prehodu se zaletimo v interaktivno instalacijo Connyja Bloma in Nine Slejko Blom *Zelene risbe za zelene namene (leta ploskanja, rokovanj)* iz leta 2020, ki prek posterja namiguje na impotentnost odločevalcev pri reševanju narave, posameznik pa se lahko participatorno zaveže h koraku skrbi za okolje, v zameno pa mu umetnika namesto rokovanja podarita umetniško delo na zaupanje.

Vstop v glavno Equrnino razstavno dvorano nas pahne

v središče umirjenega umetnostnega zelenila, ki se na eni strani kaže v velikih slikarskih platnih odlične Nine Čelhar, temnega gmotastega Tuga Šušnika iz daljnega leta 1973, njegova generacijska vrstnica Metka Krašovec pa je posthumno predstavljena z dvema deloma, slikama *There came a day at summer's full (obletnica Tomaževe smrti)* in *There came a day at summer's full (Velika noč)*, obe iz težavnega časa po smrti velikega slovenskega pesnika in slikarkega življenjskega sopotnika, a vendar obe deli kar žarita v lepoti, kot bi se Metka Krašovec v zadnjih slikarskih delih odrekla vseh spon in upodobila lastno utopijo, ki kljub presunljivi lepoti ne zdrsne v kič. Med sliki je odlično umeščena fotografija muzejskih velikosti Tomaža Gregoriča, še enega izmed rednih razstavljalcev Equrne. V podobi iz leta 2006 se, kot pogosto uspe njegovim fotografijam, ujamejo občutja banalnega naturalizma in metafizike periferije, ki prizemljijo pravljličnost Krašovčeve.

Prek meditativnega čudovitega dela Nine Čelhar pridemo do stene, ki žari v zeleni; posebej po zaslugi kanonske Gvardjančičeve *Tipične krajine* iz leta 1975 in meditativnega Gnamuševga *Bambusa* iz leta 2004 se ta razstavna stena zaključí z grozljivim novodobnim pogledom na *Sistem vzreje* Aleksija Kobala, ki je nastal v lanskem letu, spomni pa nas, da je zelena tudi barva ogabnih želejev, iz katerih skačejo grozljivi zarodki, kot kaže v neskončnost razširjujočega se polja vzreje, naslikanega z zavedanjem gradnje digitalnih podob.

Povsem drugačna je Anja Jerčič, ki si zato zasluži svojo steno, zanimivo pa je, da njena serija slik, tudi tokrat razstavljena *Ob Savi II* iz lanskega leta, spomni prav na Kobalova drevesa iz leta 2005, a razlika je kljub pastoznosti

Metka Krašovec, *There Came a Day at Summer's Full* (obletnica Tomaževe smrti / anniversary of Tomaž's death), 2015, akril na platno / acrylic on canvas, 110 × 160 cm, foto / photo: Arne Brejc

nanosov vidna. Če so Kobalova drevesa s seboj nosila neizrekljiv ideološki naboj in uporabljala tudi za slikarstvo netipične materiale, je vejevje Anje Jerčič oblikovano le z barvo, ki kar sili v prostor iz slike, občutje pa je romantično, spodbudno, narava je kraj miru, lepote, odmika.

Popolnoma drugače se zelenila dotakne tandem *Zavetišče za zavržene rastline* (Anamari Hrup in Eva Jera Hanžek), ki poleg poltrajnega zatočišča za zapuščene sobne rastline začasno zeleno točko postavi tudi v galeriji, od koder lahko obiskovalci odidejo z lončnico, ki ji bodo v svojem domu vdihnili novo življenje.

Zelena nit razstave popelje od umetnosti intrinzičnih do družbenih in političnih vprašanj. V dobi protiokoljske naravnosti države pridobi še dodaten plašč pomena, a ne glede na to, da gre za uveljavljeno galerijo, bi morda pričakovali nekoliko več drznosti in prestopov v polja, kjer se umetnost meša z biopolitiko in znanostjo. Razstava še vedno poudarja največjo moč na strani estetike, čeprav sprejema tudi blage odklone. Toda če ne bi prišlo do temperatur, ki so danes dvignjene na prav vseh poljih človeškega delovanja, bi jo morda brali drugače, zdaj pa ostaja ostanek nekega mirnejšega časa, ki se je, kot se zdi, vsaj začasno končal. ■